

УДК37.011

DOI: 10.35619/iuu.v1i19.587

Матвєєва Наталія

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри початкової освіти

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: 0000-0002-8495-7074

e-mail: nataliia.matveieva@pnu.edu.ua

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано передовий педагогічний досвід розвинутих європейських країн щодо професійної підготовки педагогів до подальшої практичної діяльності. Акцентовано, що освіта сьогодні виступає гарантом успішного політичного, економічного, соціально-культурного розвитку держави у цілому. Визначено основну мету, завдання, напрями подальшого удосконалення вищої педагогічної освіти в європейських країнах, виокремлено найефективніші шляхи використання такого досвіду на теренах України. Проаналізовано коло наукових інтересів та підходів щодо означеної проблеми.

Акцентовано на основних органах, що координують освітні процеси у країнах Європейського Союзу та проаналізовано нормативно-правову базу вищої педагогічної освіти. Виокремлено спільні європейські принципи щодо формування компетентностей майбутніх педагогів та отримання ними відповідної кваліфікації. Наголошено на основних із них: дослідницько-аналітичній, комунікативній, справедливості та самоідентичності, лідерській, неперервного навчання, емпатії, які повинні бути сформовані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Узагальнено основні підходи до формування нового учителя в освітній політиці розвинутих країн – європейського учителя XXI століття.

Ключові слова: професійна підготовка, якість, компетентність, навички, реформування, кваліфікація.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування освітньої галузі в Україні особливого значення набуває перегляд традиційних підходів та використання інновацій, вивчення й упровадження кращого педагогічного досвіду професійної підготовки фахівців, формування нових вимог щодо їх практичної діяльності. Чільне місце у означеному контексті посідає професійна спрямованість та готовність педагогічних кадрів, їх вмотивованість до роботи в нових умовах.

Зрозуміло, від педагога залежить не лише ефективність освітнього процесу, створення іміджу освітнього закладу, задоволеність батьків успіхами дітей, а й подальше щасливе майбутнє здобувачів освіти. Роль особистості вчителя та його практичних умінь і навичок підсилюється й тому, що саме він є наставником, керівником, організатором, помічником школярів у процесі їх навчання у школі та у безпосередньому сприянні реалізації особливих освітніх потреб. Ці та інші аспекти актуалізують проблему професійної підготовки майбутніх педагогів, підвищення їх майстерності, психологічної та професійної готовності до спілкування, взаємодії, навчання, співпраці з іншими фахівцями та батьками. Так, сьогодні кожна школа потребує висококваліфікованих фахівців, з демократичною світоглядною позицією, передовими ідеями та поглядами на сучасні реалії, відкритих до комунікації, взаємодопомоги та партнерства. А тому на часі – вивчення, узагальнення та упровадження передового досвіду професійної підготовки педагогічних кадрів розвинутих країн Європи.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Питання передового досвіду європейських держав у галузі професійної підготовки фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі перебуває на часі. Вчені досліджують досвід різних країн та порушують різні аспекти, а саме: досвід системи освіти Німеччини (Л. Дяченко, Н. Махиня); особливості реформування системи вищої педагогічної освіти Польщі (К. Біницька, В. Майборода), Чехії (Н. Бондарчук), Словаччини (Т. Ключкович); систему професійної підготовки педагогічних кадрів у Франції (А. Максименко); досвід англомовних країн (Н. Авшенюк, А. Саргсян); порівняльний аналіз вищої освіти в Україні та країнах Європи (Н. Авшенюк, Т. Кристопчук, М. Олійник).

На міркування дослідників, вивчення досвіду європейських держав у цьому векторі закладає підґрунтя подальшої освітньої політики в нашій країні й сприяє запобіганню появи недоліків, втрат та труднощів, якісній реалізації професійної підготовки фахівців. З іншого боку, науковці торкаються й інших проблем у своїх дослідженнях, як-от: філософські концепції освітніх систем у контексті інтеграційних процесів (В. Андрущенко, В. Кремень, Л. Семашко); проблеми модернізації та євроінтеграції системи вищої педагогічної освіти (Г. Васянович, М. Євтух, В. Луговий) та інші.

Мета статті – проаналізувати та виокремити передовий педагогічний досвід розвинутих європейських країн щодо професійної підготовки педагогів до подальшої практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успіх держави на різних напрямках розвитку узалежнюється професійними якостями її громадян, їх самовідданою й плідною працею на благо народу, примноження та збагачення національної спадщини. Особливого значення у контексті означеного набуває освіченість, професіоналізм, вмотивованість до натхненної практичної діяльності, а тому освіта виступає своєрідним гарантом загального успіху не лише окремо взятої людини, а всієї країни. Так, освітні процеси на світовому рівні координують Міжнародне бюро освіти, Рада Європи, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, які поряд з ухваленням Львівською конференцією (2009)

акцентують увагу на значенні вищої освіти та цінності національних освітніх систем у загальнокультурному розвитку всієї європейської спільноти.

Політика нашої держави спрямована на входження в Європейський простір, а, отже, здійснення реформ у різних галузях виробництва й у тому числі в освіті. Це потребує, з одного боку, модернізації освітньої галузі у контексті європейських вимог, оновлення традиційних підходів на різних освітніх рівнях. З іншого – формування спільноти фахівців вищого гатунку задля реалізації поставлених цілей та вирішення актуальних завдань. На цьому наголошує низка нормативно-правових документів, зокрема й Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.). Так, у статті 3 цього Закону йдеться про те, що стрижневими принципами освітньої політики у сфері вищої освіти є «міжнародна інтеграція та інтеграція системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти» (Закон України «Про вищу освіту», 2014). А це, як відомо, актуалізує проблему підвищення якості професійної підготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти: «Зазначені перетворення передбачають утвердження єдиних підходів до забезпечення якості вищої освіти, до розроблення навчальних матеріалів, що допомагають представити їх мовою компетентностей і результатів зі збереженням національних культурно-освітніх традицій та ознак освітніх систем» (Савченко, 2013, с.16).

Важливо, на сучасному етапі країни послугуються прийнятими у 2005 р. Європейською комісією «Спільними Європейськими принципами щодо компетентності і кваліфікації вчителів», що вказують на вимоги вчительського фаху, а саме: високий рівень кваліфікації, неперервна самоосвіта педагога, професійна мобільність, здійснення педагогіки партнерства (European Comission, 2005, с. 2-3). На засадничих підвалинах професійної підготовки вчителя об'єднаної Європи нової епохи акцентує й ухвалена у 2013 р. (Франкфурт-на-Майні) членами Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи «Педагогічна Конституція Європи» (Педагогічна Конституція Європи). Ці орієнтири підтримують теоретики та практики у цій галузі: «На її основі ми маємо намір готувати вчителя, який виховає нові покоління європейців, здатних жити у спільному Європейському Домі у повазі, порозумінні і співпраці на основі... загальнолюдських цінностей...» (Андрущенко, 2014, с. 7). Цікавими, на наш погляд, є виокремлені в документі стрижневі *компетенції*, які повинні бути сформовані у процесі професійної підготовки учителів, як-от:

здатність неперервного навчання (освіта упродовж життя);

дослідницько-аналітична (підвищення професійного рівня шляхом організації дослідницько-експериментальної діяльності та проведення аналітики);

комунікативна (вільне володіння кількома мовами);

компетентність справедливості (визнання прав і свобод всіх здобувачів освіти);

компетентність самоідентичності;

лідерська компетентність;

емпатія (здатність співпереживати, відчувати) (Педагогічна Конституція Європи, с. 5).

Практика показує, що політика європейських країн у галузі педагогічної освіти спрямована на пріоритетність проєктних технологій європейської взаємодії, що базується на принципах особистісно-орієнтованого навчання. З іншого боку, така організаційна інтеграція слугує накресленню та ухваленню спільного змістового наповнення освітнього процесу, забезпечення реалізації прав та свобод громадян, визнання єдиних академічних вимог та стандартів якості. Основними *підходами*, на яких базується професійна підготовка педагогів у європейських державах, є:

діяльнісний (формування навичок використання професійних умінь на практиці);

гуманістичний (взаємодія учасників освітнього процесу на засадах гуманізму та визнання неповторності особистості);

особистісно орієнтований (визнання майбутнього фахівця активним суб'єктом професійно-педагогічної підготовки);

технологічний (організація професійної підготовки фахівців з урахуванням освітніх орієнтирів);

аксіологічний (виокремлення особистісних, загальнолюдських цінностей та їх утвердження);

контекстний (сприяння особистісному та професійному розвитку майбутніх фахівців);

компетентнісний (формування та розвиток компетентностей майбутніх учителів у процесі професійної підготовки).

Встановлення переліку практичних умінь та навичок педагога в різних європейських країнах залежить безпосередньо від організації та управління освітою (Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі, 2011, с. 159-160). Досвід переконує, що в системі вищої педагогічної освіти європейських країн розмежовують такі моделі:

Великобританія, країни Прибалтики, Кіпр, Німеччина: стрижневі компетентності майбутніх педагогів визнані на національному рівні урядом, міністерством чи урядовими інституціями;

Австрія, Бельгія, Іспанія, Італія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Франція, Угорщина, Швеція: уряди країн ухвалили вимоги щодо визначення переліку компетенцій майбутніх педагогів, протеза вищим закладом освіти закріплене право на їх встановлення;

Греція, Чехія, Фінляндія: перелік вимог щодо ключових компетентностей майбутніх педагогів не закріплено на загальному національному рівні, але можливий на рівні окремих навчальних закладів.

Їх класифікують за такими критеріями:

паралельна: синхронне вивчення компонентів освітньої програми упродовж навчання у ЗВО (одночасне вивчення базових фахових, спеціальних дисциплін та практична підготовка) (Словаччина);

послідовна: чітке розмежування спеціально-предметного та професійно-педагогічного компонентів відповідно до етапу підготовки фахівця;

інтегрована: вивчення компонентів освітньої програми відбувається водночас та у взаємозв'язку певних тем, інтеграції теорії з практикою.

Характерним для європейських країн є виокремлення низки спільних компетенцій, на яких зорієнтовані освітні програми підготовки майбутніх учителів (рис. 1):

Рис. 1. Спільні для країн ЄС компетентності майбутнього педагога

Спільним є те, що європейські країни прагнуть створити єдину неперервну систему професійної освіти, що дозволить сформувати кваліфікованого працівника, який буде мати попит на ринку праці, з одного боку, та реалізовуватиме окреслені цілі та завдання з особливим натхненням й задоволенням, з іншого. До прикладу, у Данії функціонують комітети безперервної професійної підготовки, Німеччині – земельні та федеральні комітети, а також Федеральний інститут безперервного навчання, які систематично забезпечують професійну підготовку фахівців.

Однак кожна держава має свій позитивний досвід професійної підготовки педагогічних кадрів, що може бути використаний у системі вітчизняної вищої освіти. Національна Служба зайнятості Бельгії, приміром, управляє діяльністю центрів професійної підготовки. Цікавою для нас є модель професійної підготовки Швеції, де не існує розмежування між загальною та професійною освітою. Так, на завершальному етапі здобуття загальної середньої освіти здобувачі отримують професійно-фахові знання (Розлуцька, 2017).

У цілому практика засвідчує, що наприкінці ХХ ст. низка країн Європи здійснила перехід від елітарної вищої освіти, яка була орієнтована на осіб віком 18-23 р., до загальної вищої освіти, що своєю чергою дозволило охопити значну частину молоді. Як переконує наш порівняльний аналіз, у низці країн професійна освіта поділяється на університетську та неуніверситетську, де країна задовольняє потреби у фахівцях на ринку праці та не є перешкодою у здобутті (за потреби чи бажання) вищої освіти. Реформування у сфері вищої освіти так само мають певні досягнення. До прикладу, у низці європейських університетів реалізуються так звані «скорочені» програми підготовки

фахівців (2-3 роки), взірцем чого можуть бути заклади Франції. В окремих університетах (Бельгія, Німеччина, Франція) майбутні фахівці водночас можуть здобувати декілька класично-академічних професій, що реалізується, зокрема, й в Україні. Характерним для розвинутих європейських держав є поєднання вищої академічної освіти (університети) із вищою професіоналізованою (вищі фахові школи, як-от в Німеччині), що своєю чергою дозволяє здійснювати профорієнтаційну роботу серед молоді та полегшує вибір фаху, сприяє мотивації самоосвіти у цьому напрямі, задовольняє потреби на ринку праці.

Висновки та перспективи подальших розвідок свідчать про потребу більш ґрунтовного вивчення досвіду європейських країн щодо професійної підготовки педагогів, виокремлення найбільш ефективних із них щодо реалізації в умовах нашої держави. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні широкого спектру питань ефективності реформування вищої освіти на сучасному етапі у контексті країн ЄС, виокремлення актуальних проблем професійного становлення педагогів України та вибору шляхів їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата доступу 2.03.2024)

Савченко, О. (2013). *Теорія і практика розвитку вищої педагогічної освіти України в умовах інтеграційних процесів (кінець XX – початок XXI століття)*. Доктор педагогічних наук. Черкаси. 40 с.

European Comission. *Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications*. Brussel: European Comission (2005). URL: http://www.ateel.org/uploads/EUpolicies/common_eur_principles_en.pdf (дата доступу 2.03.2024)

Педагогічна Конституція Європи. URL: <http://yspu.org/images/0/00/Frankfurt2013.pdf> (дата доступу 2.03.2024)

Андрущенко, В. (2014). Аксіологічна платформа підготовки сучасного вчителя. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*. Вип. 36, сс. 5-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_36_3 (дата доступу 2.03.2024)

Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі: монографія (2011). [Авшенюк Н. М., Кудін В. О., Огієнко О. І., Постригач Н. О., Пуховська Л. П.]; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ: Педагогічна думка. 232 с.

Розлуцька, Г. (2017). Особливості вищої освіти у країнах Європейського Союзу. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. Вип. 2, сс. 11–15. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2017/2/4.pdf> (дата доступу 2.03.2024)

REFERENCES

Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [Law of Ukraine “On Higher Education”]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data dostupu 2.03.2024). [in Ukrainian]

Savchenko, O. (2013). *Teoriia i praktyka rozvytku vyshchoi pedahohichnoi osvity Ukrainy v umovakh intehtatsiinykh protsesiv (kinets XX–pochatok XXI stolittia)* [Theory and Practice of Development of Higher Pedagogical Education in Ukraine in the Context of Integration Processes (the end of the 20th – the beginning of the 21st century).]. Doktor pedahohichnykh nauk. Cherkasy. 40 s. [in Ukrainian]

European Comission. *Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications*. Brussel: European Comission (2005). URL: http://www.attee1.org/uploads/EUpolicies/common_eur_principles_en.pdf (data dostupu 2.03.2024). [in Ukrainian]

Pedahohichna Konstytutsiia Yevropy [The Pedagogical Constitution of Europe]. URL: <http://yspu.org/images/0/00/Frankfurt2013.pdf> (data dostupu 2.03.2024). [in Ukrainian]

Andrushchenko, V. (2014). Aksiolohichna platforma pidhotovky suchasnoho vchytelia [Axiological Platform for Training a Modern Teacher]. *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Seriia: Filosofiia, pedahohika, psykholohiia*. Vyp. 36, ss. 5-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_36_3 (data dostupu 2.03.2024). [in Ukrainian]

Modernizatsiia pedahohichnoi osvity v yevropeiskomu ta yevroatlantychnomu osvitnomu prostori: monohrafiia [Modernisation of Pedagogical Education in the European and Euro-Atlantic Educational Space: Monograph] (2011). [Avsheniuk N. M., Kudin V. O., Ohiienko O. I., Postryhach N. O., Pukhovska L. P.]; NAPN Ukrainy, In-t ped. osvity i osvity doroslykh. Kyiv: Pedahohichna dumka. 232 c. [in Ukrainian]

Rozlutska, H. (2017). Osoblyvosti vyshchoi osvity u krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Features of Higher Education in the European Union]. *Pedahohichni innovatsii u fakhovii osviti*. Vyp. 2, ss. 11–15. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2017/2/4.pdf> (data dostupu 2.03.2024). [in Ukrainian]

EUROPEAN DIMENSION OF REFORMING THE SYSTEM OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION

Nataliia Matveieva

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Pedagogy of
Primary Education Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8495-7074
e-mail: nataliia.matveieva@pnu.edu.ua

Abstract. The article analyzes the advanced pedagogical experience of developed European countries regarding the professional training of teachers for further practical activities. It is emphasized that education today acts as a guarantor of successful political, economic, social and cultural development of the state as a whole. The main goals, tasks, and directions for further improvement of higher pedagogical education in European countries are determined, and the most effective

ways of using this experience on the territory of Ukraine are identified. The range of scientific interests and approaches to the given problem is analyzed.

Emphasis is placed on the main bodies that coordinate educational processes in the countries of the European Union and the regulatory framework of higher pedagogical education is analyzed. Common European principles regarding the formation of competences of future teachers and their obtaining of appropriate qualifications are highlighted. Emphasis is placed on the main ones: research-analytical, communicative, justice and self-identity, leadership, continuous learning, empathy, which should be formed in the process of professional training of future teachers. The main approaches to the formation of a new teacher in the educational policy of developed countries – the European teacher of the 21st century – were summarized.

The models of the system of higher pedagogical education of European countries are characterized and their main criteria and indicators are disclosed. Joint tasks at the state and regional level regarding the professional formation of a specialist are identified, his main competencies and characteristics inherent in the educational policy of various European states are identified.

The specifics of the reform of higher education in European countries were analyzed and the advantages of some of them were determined, the paths were outlined and the possibilities of implementing the advanced pedagogical experience of the countries of the European Union in practice in our country were characterized.

Keywords: professional training, quality, competence, skills, reformation, qualification.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2024 р.